

การสร้างโอกาสทางการศึกษา : จากทฤษฎีในห้องเรียน สู่ภาคปฏิบัติ ในพื้นที่จริง

Educational Opportunity Initiatives: From Theories
in Classroom Settings to Practices in Fieldwork

รุ่งพิวา ไชยชนก
รัชนีกร ทองสุขดี

Sikkhana

บทคัดย่อ

โอกาสทางการศึกษาเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน คนหนึ่ง ไม่ว่าเขาคนนั้นจะเป็นใครหรือมีข้อจำกัดใดก็ตาม แม้จะมีค่ากล่าวมากมาย เช่น “Education for all” หรือ “All for education” และ “Everyone has a right to education” ประกาศไปทั่วโลก แต่ในความเป็นจริงแล้วยังมีเด็กจำนวนมากขาดโอกาสทางการศึกษาและโอกาสในการฝึกฝนพัฒนาตนเองตามศักยภาพ กรณีศึกษาของผู้เขียนที่ตำบลลาววี อำเภอแม่สระบุรี ในจังหวัดเชียงราย เป็นเด็กที่มี ความต้องการจำเป็นพิเศษ คือหันตัวอย่างที่ดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางสถานการณ์ ดังกล่าวข้างต้น ระหว่างการลงพื้นที่ ผู้เขียนต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้ร่วบรวมข้อมูล เป็นผู้ให้ข้อมูล ต้องปรับทฤษฎีการเรียนรู้ในห้องเรียนให้เป็นทฤษฎีเชิงปฏิบัติในเวลาเดียวกัน โดยมุ่งเน้นไปที่ผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรม เพื่อเชื่อมโยงกับโอกาสทางการศึกษา ทำให้พบว่ามีปัญหาหลายประการในระบบการศึกษาสำหรับเด็กพิการในประเทศไทยที่เป็นอุปสรรคต่อโอกาสทางการศึกษาของพากษา

คำสำคัญ : โอกาสทางการศึกษา เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ การลงพื้นที่

ABSTRACT

Educational opportunity is an essential part of improving one's quality of life, no matter who that person is or what limitations he or she has. Though there are quotes like “Education for all” or “All for education” and “Everyone has a right to education.” (UNESCO,1990) announced worldwide, the true situation, in fact, many children all around the world are still lack of educational opportunity as well as

lack of opportunity to practice self-development according to their potential. My case study at Wawee Subdistrict, Mae Suai District, Chiang Rai Province in Thailand is a child with special needs who lives among the situation mentioned above. During the field research, I had to transit my role from a data collector into an information provider as well as adapted classroom learning theories into practical theories at the same time in order to focus on concrete achievements that connected to educational opportunities and developments of that case study. As results, I found out that there are various problems among Thailand's education for children with disabilities that become barriers to their educational opportunities.

KEYWORDS : Educational opportunity, Education for All, Children with disabilities

บทนำ

ปัจจุบันบริบทสังคมโลกให้ความสำคัญกับการศึกษาสำหรับเด็ก ๆ ทุกคน ไม่ว่าเด็กเหล่านั้นจะมีข้อจำกัดหรือไม่มีข้อจำกัดก็ตาม ดังที่ ดุสิตา ทินมาลา (2561) กล่าวว่า สังคมโลกได้พยายามสร้างความพร้อมทางการศึกษาให้กับประชากรที่มีความต้องการทางการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ ทุกภาคส่วนของระบบการศึกษาต้องมีความเชื่อว่า เด็กแต่ละคนมีความแตกต่าง หลากหลายในคุณลักษณะ มีใช่การปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะที่เด็กทุกคนมีคุณลักษณะเดียวกัน หลักคิดนี้เป็นหลักการสำคัญในการกำหนดทิศทางการจัดการศึกษา ในปัจจุบัน เด็กทุกคนควรได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสม และไม่ควรมีใครที่ถูกกลั่นกรอง ดังคำกล่าวของอดีตประธานาธิบดีสหราชอาณาจักร George Bush (2001) ที่ว่า

“No child left behind” นั้นหมายถึง ต้องไม่มีเด็กคนใด ถูกทอดทิ้งไว้ข้างหลัง และในขณะเดียวกัน รัฐนีกร ทองสุขดี (2561) ก็ยังให้แง่คุมที่เสริมรับกับคำกล่าวข้างต้น ในด้านฝ่ายของเด็กพิการของว่า “I Won’t let anyone left me behind” นั้น หมายความตัวเด็กพิการเองก็จะไม่ยอมให้ถูกทอดทิ้งไว้ข้างหลังด้วยเช่นกัน แต่ในบางแง่คุมของความเป็นจริงแล้ว จากข้อมูลของ Perkins School for the Blind (2017) พบว่า ปัจจุบันมีเด็กจำนวน 19 ล้านคนทั่วโลกที่تابอดหรือตาเลือนร่าง เด็กเหล่านี้ หลายคนอาศัยอยู่โดยไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ ครอบครัว และชุมชนขาดความรู้และทรัพยากรที่จำเป็นในการสนับสนุนทางด้านการศึกษา รวมถึงรัฐบาลของเด็กเหล่านี้ก็ต้องการความช่วยเหลือในการกำหนดนโยบาย เกี่ยวกับผู้พิการที่มีประสิทธิภาพ เพราะการศึกษาเป็นสิทธิของทุกคนรวมทั้ง คนพิการด้วย แต่เด็กพิการซ่อนและเด็กหูหนวกatabอดห่วยในกลุ่มคนที่เสี่ยง ต่อการถูกกีดกัน หากไม่มีโอกาสทางการศึกษา เด็กเหล่านี้จะต้องเผชิญกับการแยกตัว และถูกละเลยในที่สุด

เมื่อหันมามองบริบทปัจจุบันของประเทศไทยมีกิจกรรมที่ค่อนข้างอื้อและ เห็นความสำคัญของการส่งเสริมการศึกษาให้กับเด็กทุก ๆ คน อย่างทั่วถึง เห็นได้จาก ราชกิจจานุเบกษา (2560) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่ ได้กำหนดไว้ในหมวด 4 มาตรา 10 เรื่อง หน้าที่ของปวงชนชาวไทย วรรค 4 กล่าวว่า บุคคลมีหน้าที่เข้ารับการศึกษาอบรมในการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งหมายความว่าเด็ก ทุกคนจะต้องเข้ารับการศึกษาตั้งแต่ปฐมวัย ซึ่งมีทั้งในระบบ นอกรอบ และตาม อัธยาศัย สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) ได้กล่าวไว้ ในมาตราที่ 10 ว่า การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือ ทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึงตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส นั้น ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ ด้วยรูปแบบที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น นั่นหมายความว่า เด็กทุกคนสมควรได้รับการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมกับตนเอง และหากผู้เขียนมี

ส่วนเกี่ยวข้องในการหอยิบปืนโอกาสทางการศึกษานั้นให้กับเด็กพิการสัก 1 คน ผู้เขียนจะทำอย่างไรและอะไรบ้างคือสิ่งที่ผู้เขียนต้องก้าวผ่านและทุ่มเทความพยายามลงไป การศึกษาว่าอะไรคือปัจจัยที่ทำให้โอกาสทางการศึกษาของเด็กพิการคนหนึ่งหล่นหายไป จึงเป็นเหมือนการบ้านที่ผู้เขียนต้องนำมาพิจารณาและหาทางแก้ไขปัญหาตลอดช่วงชีวิตการทำงานด้านการศึกษาพิเศษของผู้เขียนเลยก็ว่าได้

ว่าง||แบบ||และ||เตรียมตัว

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลการพื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน (Community-based Rehabilitation: CBR) ที่ชุมชนวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ทำให้เกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจและเลื่งเห็นความสำคัญของโอกาสทางการศึกษาเป็นอย่างมาก แม้ว่าผู้เขียนยังไม่เคยมีประสบการณ์การลงพื้นที่ในลักษณะนี้มาก่อน จึงเตรียมตัวโดยการเข้าไปอ่านบทความที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่วาวี ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้าน กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในชุมชน อาชีพ วิถีชีวิต ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พืชเศรษฐกิจ บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และความเข้มแข็งของชุมชนในการพื้นฟูคนพิการ ซึ่งทำให้ผู้เขียนเข้าใจความเป็นมาและมองเห็นความเป็นไปของชุมชนได้ในระดับหนึ่ง

จากนั้นผู้เขียนได้พิจารณาว่าควรมีการเตรียมตัวและวางแผนในการเก็บข้อมูลอย่างไร คำถามที่ผู้เขียนควรถาม คำถามที่ผู้เขียนไม่ควรถาม ซึ่ง 1 สัปดาห์ก่อนลงพื้นที่ได้มีโอกาสพูดงบประมาณจาก รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพงษ์ แสง-ชูโต ประกอบกับการนำเสนอเครื่องมือการเก็บข้อมูลวิจัยแบบต่าง ๆ ซึ่งผู้เขียนรับผิดชอบนำเสนอและร่วมอธิบายเรื่อง การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ทำให้ผู้เขียนมีพื้นฐานระดับหนึ่งในการเตรียมคำถาม มีการปรึกษากับเพื่อนที่รับผิดชอบกรณีศึกษาเดียวกัน เป็นต้นว่าผู้เขียนจะไม่ถามชื่อนักถาม คำถามที่คุลุมเครือ คำถามชี้นำ คำถามที่ผู้เขียนนึกคิดคำตอบไว้ล่วงหน้า หรือแม้แต่คำถามที่ต้องอาศัยความทรงจำมาก ๆ ผู้เขียนจะไม่ถามเรื่องที่ผู้เขียนรู้อยู่แล้ว โดยต้องคิดเสมอว่าแต่ละคำถาม ผู้เขียนจะถามไปเพื่ออะไร จะนำมาใช้ประโยชน์อย่างไร และที่สำคัญที่สุดจะก่อประโยชน์

จะได้รับผลกระทบด้วย การเรียงข้อความก็สำคัญ ต้องถูกเรื่องใกล้ตัวก่อน เป็นเรื่องที่ไปแล้วตามด้วยเรื่องเฉพาะ ถ้ามีเรื่องง่าย ๆ ก่อนเรื่องยากที่จะตอบ ตามเรื่องที่คุณเคยก่อนเรื่องใหม่ ๆ และต้องตามเรียงลำดับเหตุการณ์ จากอดีต ปัจจุบัน และอนาคตด้วย อย่างไรก็ตามข้อจำกัดหนึ่งที่พบของการลงพื้นที่ คือ กรณีศึกษา น้องบี (นามสมมติ) และครอบครัวไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ เนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เผาลาหู แต่ด้วยการบริหารจัดการที่ดีของผู้ประสานงาน ในการลงพื้นที่ ทำให้ผู้เขียนมีล่ามภาษาห้องถีนที่มีความเชี่ยวชาญไปกับผู้เขียน และ นั่นช่วยให้การลงพื้นที่ของผู้เขียนเป็นไปด้วยดี ลดปัญหาและอุปสรรคด้านการสื่อสาร อาจจะมีข้อจำกัดบางเล็กน้อย คือ การสื่อสารผ่านล่ามอาจจะสื่อสารได้ช้า ข้อมูล บางอย่างอาจจะไม่ครบถ้วน ดังนั้นการผูกมิตรและสร้างความเข้าใจที่ดีระหว่าง ผู้เขียนกับล่ามกัน่าจะเป็นโจทย์อีกข้อที่ผู้เขียนต้องให้ความสำคัญ ทั้งหมดเหล่านี้ เป็นจุดเริ่มต้นของการได้มาซึ่งข้อมูล ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะนำไปสู่แนวทางที่ผู้เขียน จะช่วยเหลือพัฒนาชีวิตในที่สุด ข้อคิดหนึ่งที่ได้ คือ การลงพื้นที่ริงกับ การเตรียมตัวอาจจะมีหลายอย่างที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้นได้ การเตรียมตัวไปเป็น “ผู้เก็บข้อมูล” แต่สุดท้ายผู้เขียนอาจจะต้องกลายเป็น “ผู้ให้ข้อมูล” รวมถึง วัตถุประสงค์ของการลงพื้นที่อาจจะต้องเปลี่ยนไปเมื่อเมื่อเหตุการณ์หรือบริบทที่ผู้เขียน คิดว่าสำคัญกว่าวัตถุประสงค์ของการลงพื้นที่ที่ผู้เขียนตั้งใจไว้ในตอนต้น นี่อาจจะเป็น เสน่ห์อย่างหนึ่งของวิชาชีพครุภูมิที่ทำงานเกี่ยวกับเด็กพิการก็เป็นได้

ภาคทฤษฎีและการปฏิบัติจริง

ในช่วงเวลาของการนำทฤษฎีต่าง ๆ ที่ผู้เขียนเตรียมไว้ ลงสู่ภาคปฏิบัติ ผู้เขียนเริ่มจากการถามคำถามที่ซัดเจน เข้าใจง่ายแม้จะต้องผ่านล่ามห้องถีน การเก็บข้อมูลเป็นไปค่อนข้างช้าและไม่เร่งรัด สายไป ผู้เขียนทำตัวสุภาพ ตื่นเต้น และเกร็งในช่วงแรก ๆ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนคิดว่าตนเองจะจำ และจับประเด็น การพูดคุยกับผู้ป่วยครองได้ดีพอสมควร อีกทั้งยังรู้สึกว่าผู้เขียนเปิดกว้างสำหรับ คำตอบทุกรูปแบบจากทั้งกรณีศึกษา ผู้ป่วยครอง เพื่อนบ้าน ล่ามห้องถีน รวมถึง

ครุการศึกษาพิเศษ ผู้เขียนฟังทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ หรือคนแก่ ผู้เขียน ทำตัวเป็นนักฟังที่ดี คุณสถานการณ์ในการสัมภาษณ์พอได้ สามารถเข้ากับน้องบีและครอบครัวได้ในเวลาอันรวดเร็ว สร้างความไว้เนื้อเชื่อใจ และสามารถมองเห็นปัญหา และแนวทางพัฒนาน้องบีได้ในเวลาอันรวดเร็วเช่นกัน โดยส่วนตัวรู้สึกว่าการลงพื้นที่ ครั้งนี้เป็นการฝึกฝนภาคปฏิบัติที่ดีเยี่ยม และเป็นประสบการณ์ที่ดีมาก ๆ เนื่องจากได้ใช้ทั้งความรู้ที่เรียนมา ทักษะการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ทักษะด้านจิตวิทยา ความใส่ใจ ความจริงใจ การสร้างปฏิสัมพันธ์ และวิธีการเก็บข้อมูลแบบต่าง ๆ นอกจากนั้น สิ่งหนึ่งที่ได้เรียนรู้ คือ การลงพื้นที่จริง ผู้เขียนต้องเป็นคนช่างสังเกต สังเกตให้ได้ ทั้งสิ่งที่เห็นด้วยตา และบางสิ่งที่ไม่สามารถเห็นด้วยตา เช่น ความเชื่อ ทัศนคติ อารมณ์และความรู้สึกของคนที่ผู้เขียนเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ด้วย เรื่องบางเรื่อง ที่ค้นพบ คือ เมื่อว่าคำตอบบางคำตอบ อาจจะเป็นเรื่องที่ผู้เขียนไม่เห็นด้วย หรือไม่เป็นอย่างที่ผู้เขียนคิดว่าควรจะเป็น ผู้เขียนก็ต้องรู้จักให้เกียรติคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ ในขณะเดียวกันผู้เขียนต้องรู้จักการเก็บอารมณ์ มีความอดทน ใจเย็นที่จะอธิบาย แนะนำ ชี้แจงและจูงใจให้ผู้ร่วมสนทนารับรุ่มมอง หรือเปิดกว้างทางความคิด ในบางประเด็นที่ผู้เขียนเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อน้องบีอย่างแท้จริง

ช่างสังเกตและตระหนักรู้

ประเด็นหลักที่ผู้เขียนตระหนักได้ระหว่างการลงพื้นที่เก็บข้อมูล และเชื่อว่า จะเป็นประโยชน์ต่อน้องบีอย่างแท้จริง คือ โอกาสทางการศึกษาของน้องบีนั้นเอง น้องบีอายุ 5 ปี 10 เดือน มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือ สุขภาพ โดยร่างกายซีกซ้ายอ่อนแรง มือซ้ายอ่อนแรงเล็กน้อย การทำงานของ มือ 2 ข้างสัมพันธ์กัน ร่างกายสมส่วนตามวัย ตาซ้ายเข้าเคลื่อนไหวเดิน วิ่งได้แต่ กระเพลกซ้ายและยังไม่ค่อยมั่นคง สามารถสื่อสารโดยเข้าใจภาษาชนเผ่าลาหูได้ เข้าใจภาษาไทยบางคำ บอกความต้องการได้ เลียนคำพูดภาษาไทยได้ ด้านสังคม และอารมณ์น้องบีกลัวคนแปลกหน้าในช่วงแรก เมื่อใช้เวลาทำความคุ้นเคยด้วย การเล่นประมาณ 10 - 20 นาที ก็จะอารมณ์ดี เริ่มมีปฏิสัมพันธ์กัน เล่นกับผู้เขียน

น้องชายและเพื่อนบ้านด้วยกิริยาร่าเริงแล้วมีสี ในส่วนการช่วยเหลือตอนของในชีวิตประจำวัน สามารถทahnข้าวและเปลี่ยนเสื้อผ้าได้เอง ต้องการความช่วยเหลือบ้าง บางขั้นตอนหรือบางครั้ง ต้องการความช่วยเหลือในกิจกรรมที่ยาก เช่น อาบน้ำ ทำความสะอาดห้องน้ำ อย่างไรก็ตาม หากได้รับการฝึกฝนที่ถูกต้องและสม่ำเสมอจะสามารถอาบน้ำและทำความสะอาดห้องน้ำได้ด้วยตนเอง ตอนนี้น้องบีบี้ไม่เข้าโรงเรียนหรือศูนย์เด็กเล็ก ในขณะที่น้องชายเข้าเรียนที่ศูนย์เด็กเล็กสามารถพูดภาษาไทยได้ชัดเจน ปัจจุบันอาศัยน้องบีบี้อยู่ในความดูแลของคุณตาคุณยายในบ้านไม้ 2 ชั้น และมีห้องครัวขนาดย่อมที่สร้างใกล้ ๆ กับตัวบ้าน มีบันไดที่ค่อข้างชั้นแต่น้องบีสามารถปีนขึ้นลงได้อย่างคล่องแคล่ว มีห้องน้ำและห้องส้วมแยกจากกัน แต่การทำกิจกรรมในห้องทั้ง 2 ยังต้องได้รับความช่วยเหลือจากคุณตาคุณยายอยู่ มีบริเวณหน้าบ้านเป็นลานกว้างขวางที่ใช้เป็นสนามวิ่งเล่น และทำกิจกรรมต่าง ๆ น้องบีสามารถเดินไปมาในสนามหน้าบ้านและถนนหน้าบ้าน เข้ารถเด็กเล่นได้อย่างคล่องแคล่วเมื่อเล่นร่วมกับน้องชายและเพื่อนบ้าน จากการพูดคุยกันในเชิงลึกกับครอบครัวทำให้ทราบว่า คุณตายังไม่ประสงค์ให้น้องบีเข้าสู่ระบบการศึกษา ด้วยเห็นว่าน้องบีอายุยังน้อย โดยท่านได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า น้องบีไม่ค่อยชอบไปโรงเรียน เพราะเคยทดลองไปเรียนที่ศูนย์เด็กเล็กในหมู่บ้านแล้ว ปรากฏว่า น้องบีร้องไห้กร๊งไห้กร๊งทั้งวัน ด้วยความสงสารคุณตาจึงตัดสินใจพากลับบ้าน และไม่ได้พาบ้านน้องบีไปอีกเลย เรื่องลักษณะแบบนี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วผู้เขียนในฐานะผู้ที่ไปเก็บข้อมูลก็ต้องรับฟังผู้ปักครอง เปิดใจและรับฟังเหตุผลของผู้ปักครองด้วย การปฏิบัติต่อผู้ที่เข้าไปเก็บข้อมูลด้วยความเคารพและให้เกียรติในความคิดและ การตัดสินใจของเขานะเป็นสิ่งที่ควรคำนึงอย่างยิ่ง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อผู้เขียนเชื่อว่า โอกาสทางการศึกษาจะสามารถเปลี่ยนชีวิตของน้องบีได้อย่างแน่นอน การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลครั้งนี้จึงดูเหมือนมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน เพื่อเป้าประสงค์ และผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรมอันเป็นประโยชน์ต่อน้องบี ทิศทางของการเก็บข้อมูลจึงมีการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ที่ผู้เขียนประสบ แต่อย่างไรผู้เขียนก็ยึดประโยชน์ของน้องบีเป็นที่ตั้ง

เมื่อผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนในการลงพื้นที่ครั้งนี้ ข้อมูลบุคคลและสิ่งแวดล้อมในชุมชนของน้องบีเป็นสิ่งที่ผู้เขียนให้ความสนใจมากขึ้น ซึ่งจาก การสังเกตโดยรวมแล้ว น้องบีได้รับการยอมรับจากเพื่อนบ้าน ได้รับความช่วยเหลือ จากชุมชนและจากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นอย่างดีและเป็นระบบ เปิดโอกาสของบี ได้อยู่ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในระดับหนึ่ง มีการช่วยเหลือให้น้องบีรวมทั้ง ครอบครัวเข้าถึงข่าวสาร การช่วยเหลือต่าง ๆ จากหน่วยงานของรัฐและเอกชนผ่าน ล่ามภาษาท้องถิ่นที่มีความเชี่ยวชาญ สำหรับด้านกฎหมาย ความช่วยเหลือของรัฐ และสิทธิ์ของบุตรธรรมต่าง ๆ ที่สามารถส่งตรงถึงน้องบีได้จริง ช่วยเหลือให้น้องบีมีชีวิต ที่ดีขึ้น ช่วยเหลือตนเองได้ดีขึ้น มีการร่วมมือกันระหว่างโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลทุ่งมะพร้าว ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดเชียงราย และองค์กรบริหาร ส่วนตำบลล่าวี ร่วมกันทำงานอย่างเป็นระบบ รู้บทบาทของตนเอง แบ่งงานกันทำ ภายใต้เป้าหมายเดียวกัน อย่างไรก็ตามด้านสุขภาพน้องบีได้รับการดูแลบำบัดพื้นฟู ในระดับที่ดีพอสมควร อาจจะต้องเพิ่มเติมในส่วนของการฝึกฝนให้สามารถทำกิจกรรม ประจำวันได้ด้วยตนเองให้มากขึ้น แต่ประเด็นที่สมควรมีห่วงงานเข้าไปดำเนินการ ให้อย่างจริงจัง คือ การพัฒนาและส่งเสริมด้านการศึกษาให้น้องบีเนื่องจากน้องบี ยังไม่ได้เข้าโรงเรียน ซึ่งหากมีโอกาสได้รับการศึกษา น้องบีจะสามารถพัฒนาตนเอง และช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น พึงพาญู้อื่นน้อยลงและจะสามารถดำรงชีวิตอิสระ ได้ในที่สุด เนื่องจากข้อจำกัดของน้องบีมีไม่มากและเป็นข้อจำกัดที่สามารถฝึกและ ก้าวข้ามได้อย่างแน่นอน แต่ก็ต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

วิเคราะห์และเรียนรู้

ในช่วงเวลาที่มีจำกัดของการลงพื้นที่ครั้งนั้น การลงเก็บข้อมูลของผู้เขียน จึงมุ่งความสนใจและทุ่มเทกับการสร้างบัญชีสมพันธ์กับน้องบีและผู้ปกครอง เหมือนผู้เขียนกำลังเรียนรู้เพื่อนใหม่หรือคนรู้จักใหม่ ผู้เขียนรู้สึกดีกับประสบการณ์ ครั้งนี้ เกิดความรู้สึกว่าผู้เขียนจะทำอะไรเพื่อน้องบีได้บ้าง ประเด็นแรก คือ การส่งเสริม

และพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตประจำวัน น้องบีควรได้รับการพัฒนาและฝึกให้สามารถทำกิจวัตรต่าง ๆ ด้วยตนเองให้มากที่สุด เช่น การอาบน้ำและทำความสะอาดด้วยตนเอง ซึ่งจากการสังเกตมือของน้องบีสามารถหยิบจับได้ดีทั้ง 2 ข้าง แม้ด้านซ้ายจะอ่อนแรงกว่าเด็กน้อย และจากประสบการณ์ที่ดูแลเด็กบกพร่องทางด้านร่างกายฯ ที่มีข้อจำกัดลักษณะเดียวกับน้องบี พบว่าหากได้รับการฝึก น้องบีสามารถจะใส่เสื้อผ้าด้วยตนเองทั้งหมดเพื่อเป็นการส่งเสริมให้น้องบีพึงพากุณตาคุณยายได้น้อยลง และยังมีโอกาสในการเลือกเสื้อผ้าที่ตนเองอยากรับได้ด้วยตนเอง แสดงถึงการใช้ชีวิตอิสระที่ควรมีคือ อิสระในการเลือกนั่นเอง

กรณีการอาบน้ำ สรุป น้องบีก็ควรได้รับการฝึก เป็นอย่างตั้งต้องมีการทำความเข้าใจและมีข้อตกลงร่วมกับคุณตาคุณยายก่อน ว่าต้องให้โอกาสน้องบีทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ต้องยอมรับให้ได้ในช่วงแรก ๆ ที่น้องบีอาจจะทำได้ไม่สมบูรณ์ คุณตาคุณยายสามารถให้ความช่วยเหลือเท่าที่จำเป็นจริง ๆ จากนั้นค่อย ๆ ถอนความช่วยเหลือ ให้น้องบีทำได้เองในที่สุด คุณตาคุณยายอาจจะต้องขอความช่วยเหลือจากศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดเชียงราย ช่วยในการจัดหาเก้าอี้นั่งสำหรับอาบน้ำให้น้องบีเพื่อความสะดวกในการอาบน้ำและป้องกันการล้มกรณีที่ต้องยืนในห้องน้ำที่ลื่นหรือพื้นไม่เรียบ หรือในส่วนของโครงการปรับบ้านของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดเชียงรายก็สามารถเข้ามาช่วยปรับเปลี่ยนห้องน้ำบ้านน้องบี จากการตักน้ำอาบ มาเป็นฝักบัว ที่ก่อตัวที่เปิด-ปิดง่าย สอนน้องบีให้เปิด-ปิดน้ำ และจับฝักบัว ซึ่งจะช่วยอำนวยความสะดวกให้กับน้องบีสามารถช่วยร่างกายได้ด้วยตัวเอง

สำหรับการขับถ่าย จากการสอบถามคุณตาคุณยาย ในการนี้ที่น้องบีต้องออกจากบ้านเพื่อไปตามสถานที่ต่าง ๆ คุณตาคุณยายจะให้ใส่กางเกงผ้าอ้อม เนื่องจากน้องบียังไม่มีวิธีบอกความต้องการว่าต้องการเข้าห้องน้ำตอนไหน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถ้าน้องบีได้รับการฝึกจะสามารถสื่อสารได้อย่างแน่นอน หรือคุณตาคุณยายอาจจะต้องสังเกตอาการหรือปฏิบัติริยาที่น้องบีต้องการสื่อสาร เพราะบางครั้งน้องบี

อาจจะมีได้สื่อสารเป็นคำพูด ในส่วนนี้คุณตากุณายอาจจะขอความช่วยเหลือจากครุการศึกษาพิเศษในการฝึกทักษะนี้ให้กับน้องบี

นอกจากนี้ สิ่งสำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนาส่งเสริมด้านการสื่อสารให้กับน้องบี คือ การฝึกพูด โดยเฉพาะการสื่อสารด้วยภาษาไทย เพราะภาษาไทยจะช่วยให้การเรียนรู้และการรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของน้องบีทำได้ดีและกว้างขวางมากขึ้น และเมื่อน้องบีสามารถสื่อสารด้วยภาษาไทย น้องบีจะสามารถพัฒนาตนเองและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอย่างเต็มภาคภูมิ รวมถึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญมาก ๆ ของ การดำเนินชีวิตอิสระของน้องบีอีกด้วย เพราะภาษาจะทำให้น้องบีเข้าถึงข้อมูลและอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างไม่รู้สึกแปลกแยกหรือแตกต่าง เนื่องจากคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยรู้และเข้าใจภาษาไทยนั้นเอง

จากการสังเกตการเล่น และการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ และคนรอบตัว น้องบีสามารถเรียนรู้ได้ดี เล่นเป็น เรียนรู้ได้เร็ว เลียนแบบได้ เข้าใจคำสั่งง่าย ๆ (ภาษาไทย) สนใจสิ่งใหม่ ๆ และรู้จักการร้องคย จากคุณลักษณะที่สังเกตได้ ทำให้เขื่อมั่นว่า หากน้องบีได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้เข้าเรียนเหมือนเด็กทั่วไป น้องบีจะได้รับการพัฒนาอย่างแน่นอน เพราะการศึกษาจะช่วยเปลี่ยนแปลงกระบวนการในการคิด ความรู้ ความเข้าใจและการใช้ชีวิตของเด็กพิการในที่สุด เมื่อเขารับการศึกษา เขายังมีความสามารถมากขึ้น เมื่อโตขึ้นสามารถที่จะประกอบอาชีพจากความรู้ที่ตนเองได้เรียน เมื่อมีอาชีพเขาก็จะมีรายได้ เมื่อมีรายได้ก็จะสามารถดูแลตนเองและ ดำเนินชีวิตได้อย่างอิสระในที่สุด อย่างไรก็ตามกระบวนการนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความเห็นชอบและความร่วมมือจากผู้ปกครอง ต้องทำให้ผู้ปกครองเห็นถึงความสำคัญของการศึกษา ให้ผู้ปกครองเชื่อมั่นว่าที่โรงเรียนเด็กจะได้รับทั้งการพัฒนาสุขภาพร่างกาย การพัฒนาด้านทักษะวิชาการ ทักษะการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ไปพร้อม ๆ กัน ในส่วนของความช่วยเหลือต่าง ๆ อาทิเช่น ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก หรือ เทคโนโลยี บริการและความช่วยเหลืออื่น ๆ ให้สำหรับผู้พิการ หากน้องบีมาเรียนในระบบโรงเรียน น้องบีก็จะเข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว มากกว่าอยู่ที่บ้าน รวมถึงโอกาสในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น น้องบีจะมี

โอกาสสามารถยิ่งขึ้น เช่น การเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาผ่านโครงการรับตรง สำหรับผู้พิการ

อีกประดีนหนึ่งที่พิจารณาลงพื้นที่ในครั้งนี้ คือ และการพัฒนาส่งเสริม ให้น้องบีใช้สิ่งอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนไหวหรือการใช้ชีวิตประจำวันที่ เหมาะสม อาจจะเป็น เครื่องช่วยเดิน เพื่อฝึกให้น้องบีเดินมากขึ้น และสามารถเป็น เก้าอี้พักได้ในกรณีเดินไกล ไม่ต้องมีคนค่อยพยุง หรือ เกาะตามตัว ตามเส้า ทั้งนี้ การที่น้องบีจะใช้สิ่งอำนวยความสะดวกแบบไหนนั้น อาจจะต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญ เนพะทางมาเป็นผู้ร่วมประเมิน และประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มาช่วยในการจัดหา มีการปรับให้เข้ากับสิ่งของน้องบี ซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวก อาจจะเป็น เครื่องช่วยเดิน ไม่เห้า หรือ ไม่ค้ำยัน อย่างโดยย่างหนึ่ง หรือulatoryอย่าง ร่วมกัน เพื่อการมีอุปกรณ์ช่วยเหล่านี้จะส่งเสริมการใช้ชีวิตอิสระของน้องบีได้เป็น อย่างมาก น้องบีสามารถเดินทางไปตามที่ต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างมั่นคง ไม่ต้องพึ่งพา ผู้อื่น และยังสร้างความภาคภูมิใจให้กับน้องบีได้อีกด้วย

ให้ข้อบุลและแบน

จากข้อมูลส่วนตัว คุณลักษณะ ศักยภาพและบริบทต่าง ๆ ที่ได้แวดล้อมน้องบี ทำให้ผู้เชี่ยวชาญเห็นความสำคัญและมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ข้อมูลและแนะนำแก่ ผู้ปกครอง รวมถึงผู้เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยให้น้องบีมีชีวิตที่ดีขึ้น ได้มีโอกาสสรับการศึกษา จบการศึกษา มีงานทำ หาเลี้ยงชีพตนเองได้ และดำรงชีวิตอิสระได้ในที่สุด ปัจจัย ที่ทำให้ผู้เชี่ยวชาญสึกมุ่งมั่นอาจจะเนื่องจากผู้เชี่ยวชาญทำงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม ให้เด็กพิการมีโอกาสเข้าเรียนร่วมในระดับอุดมศึกษา จบการศึกษาและมีงานทำ ประกอบกับนักศึกษาผู้บกพร่องทางร่างกายฯ ที่อยู่ในความดูแลของผู้เชี่ยวชาญ หลายคนที่มีข้อจำกัดมากกว่าน้องบี แต่ก็สามารถเรียนร่วมได้ เรียนจบการศึกษา มีงานทำ ประสบความสำเร็จในชีวิตได้ ดำรงชีวิตอิสระ ดูแลตนเอง รวมถึงบางราย ดูแลครอบครัวได้อีกด้วย ผู้เชี่ยวชาญจึงเกิดความรู้สึกอย่างแรงกล้าที่อยากระเห็นน้องบี

มีโอกาสแบบนั้น การลงพื้นที่ในวันนั้นผู้เขียนและเพื่อนร่วมกลุ่มจึงร่วมกันให้ข้อมูล และแนะนำแนวทางการส่งต่อน้องบีเข้าสู่โรงเรียนเป็นประเดิมหลัก มีการให้ข้อมูล ผู้ปกครองเกี่ยวกับการส่งต่อ มีการเล่าถึงประสบการณ์ทำงานของผู้เขียน ยกตัวอย่างเด็กที่ผู้เขียนดูแลที่ประสบความสำเร็จให้กับผู้ปกครอง และน้องบีดูผ่านรูปภาพในโทรศัพท์มือถือ ซึ่งแม้แต่ล่ามภาษาห้องถินที่พ่วงตำแหน่งอาสาสมัครพัฒนาสังคม ช่วยเหลือคนพิการ หรือ อพมก. ยังตื่นเต้นกับเรื่องที่ผู้เขียนพูดคุยกับครอบครัวของน้องบี

นอกจากนั้นผู้เขียนยังมีโอกาสสุดคุยทางโทรศัพท์กับคุณแม่ของน้องบีซึ่งทำงานอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ผู้เขียนผ่านตัวเองจากผู้เก็บข้อมูล เป็นผู้ให้ข้อมูลทันที แนะนำให้คุณแม่ของน้องบีรู้จักโรงเรียนเฉพาะทางที่จังหวัดเชียงใหม่ หนึ่งในตัวเลือกที่น่าสนใจและฝากให้คุณแม่ของน้องบีพิจารณา คือ โรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ผู้เขียนได้มีการพูดคุยถึงความร่วมมือของศูนย์การศึกษาพิเศษจังหวัดเชียงรายที่ยินดี ประสานงานเรื่องจัดตั้ง-ส่ง หกานน้องบีและผู้ปกครองสนใจจะไปเยี่ยมชมโรงเรียนเฉพาะทางที่จังหวัดเชียงใหม่ ในส่วนของคุณตาแสดงความสนใจแต่ยังไม่ตัดสินใจ ในขณะนั้น ซึ่งผู้เขียนก็ไม่ได้เร่งรัดหรือสร้างความกดดันใด ๆ ผู้เขียนได้มีการติดต่อ ประสานงานแบบไม่เป็นทางการเพื่อขอความร่วมมือจากคุณยายท่านหนึ่งซึ่งเป็นชาวบ้านในหมู่บ้านที่เป็นชาวลาหู่เมื่อนักเรียนกับครอบครัวน้องบี และคุณยายท่านนี้มีหลานสาว 2 คน เป็นเด็กพิการและได้รับโอกาสทางการศึกษาไปเรียนที่โรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ซึ่งคุณยายท่านรับปากที่จะช่วยให้คำแนะนำและพูดคุย แลกเปลี่ยนกับครอบครัวของน้องบีให้พิจารณาดำเนินการเข้าสู่ระบบการศึกษา รวมถึง ล่ามภาษาห้องถินที่สามารถสื่อสารภาษาลาหู่กับคุณตาคุณยายได้ เป็นคนหมู่บ้านเดียวกัน สนิทสนมและดูแลน้องบีมาตลอดก็ร่วมด้วยช่วยกันกับผู้เขียนอย่างขั้นเบื้องรับปากว่าจะช่วยพูดคุยกับคุณตาให้เห็นประโยชน์ของการศึกษา โอกาสทางการศึกษา และการส่งน้องบีไปโรงเรียนในเร็ววัน เพื่อพัฒนาให้น้องบีเติบโต ดูแลตนเองและพึ่งพาตนเอง ดำรงชีวิตอิสระได้ในที่สุด

บทสรุป

เมื่อพิจารณาสิ่งที่ได้เรียนรู้จากน้องบี คือ มีปัจจัยหลาย ๆ ประการที่เป็นปัจจัยและสาเหตุทำให้น้องบียังไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้อย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ ศิริพร ตันทโภภาส (2561) หัวหน้างานพัฒนาการเรียน การสอนพิการซ่อนของโรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่ เกี่ยวกับโอกาสและการเข้าถึงการศึกษาของบุคคลที่มีความพิการซ่อน ที่ว่า เด็กพิการหลายคนจะเข้ามาสู่ระบบโรงเรียนซักกว่าเกณฑ์ และอีกหลายคนไม่มีโอกาสได้เข้ามาสู่ระบบโรงเรียน เนื่องด้วยภาวะของความพิการที่ส่งผลต่อพัฒนาการ ที่ซักกว่าปกติ เด็กมีปัญหาด้านการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน ปัญหาด้าน การสื่อสาร ด้านการเรียนรู้ ทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ไม่คาดหวังต่อการศึกษาที่เด็ก ควรจะได้รับ ในขณะที่เด็กจะได้รับความรัก ความสนใจที่มากเกินไป ผู้ปกครอง คิดว่าโรงเรียนไม่สามารถดูแลเด็กพิการได้ดีเท่ากับครอบครัวที่มีปู่ย่าตายายช่วยดูแล ที่บ้าน ประกอบกับระบบการศึกษาที่ไม่อื้อต่อการเข้าถึงของเด็กกลุ่มนี้ เพราะมี ข้อจำกัดหลายอย่าง เช่น ปัญหาด้านบุคลากรที่ไม่เพียงพอในการดูแลเด็กพิการ บุคลากรหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอน ให้กับเด็กกลุ่มนี้อย่างเพียงพอ ทำให้เด็กพิการกลุ่มนี้ไม่ได้รับการเอาใจใส่ด้าน การศึกษาเท่าที่ควร และหากยังเป็นเช่นนี้ต่อไป เด็กพิการจะเป็นเด็กที่ถูกละทิ้งให้ โดดเดี่ยว ดังที่ Miles & Riggio (1999) ได้กล่าวว่า หากปราศจากวิธีการ ที่จะค้นพบ ว่าเด็กเหล่านี้คือใครและอยู่ที่ไหน และขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่มี ประสิทธิภาพแก่พวกรеб ครรภ์สอนและสมาชิกในครอบครัวจะขาดข้อมูลและวิธีการ สนับสนุนที่จำเป็นที่จะช่วยสนองความต้องการทางการศึกษาของเด็กเป็นรายบุคคล หากเป็นเช่นนั้นแล้วอาจทำให้เด็กถูกทอดทิ้งและขาดโอกาสในการที่จะพัฒนาตนเอง ในที่สุด

การลงพื้นที่ครั้งนั้นจึงช่วยชี้ให้เห็นความสำคัญว่า เด็กพิการบางคนมี ความต้องการการพัฒนาและส่งเสริมด้านการศึกษาเช่นเดียวกับการพัฒนาสมรรถภาพ

ด้านร่างกาย และจากการลงพื้นที่ครั้งนี้ หกมีเวลามากกว่า 1 วัน ที่อยากรอให้กับน้องบีบีจะไม่เป็นเพียงผ้าอ้อมอนามัย ที่ประเมินแล้วคิดว่าน้องบีบีอาจจะไม่จำเป็นต้องใช้หากมีการฝึกทักษะการดำเนินชีวิตประจำวันที่จำเป็นอย่างจริงจังและสมำเสมอ แต่สิ่งที่ตนอยากรอให้กับครอบครัวและน้องบีบีอย่างแท้จริง คือ การเปลี่ยนผู้เขียนจากผู้เก็บข้อมูล เป็นผู้ให้ข้อมูล ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ แนวทางการพัฒนาตนเองสำหรับน้องบี ซ่องทางเข้าสู่โอกาสทางการศึกษา รวมถึงการสร้างพลังในการเปลี่ยนแปลง หรือ Willpower ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของการดำเนินชีวิตอิสระ การสร้าง Willpower จะทำให้ผู้ปกครองและน้องบีมีความมุ่งมั่น ความตั้งใจ มีจุดมุ่งหมายและความมุ่งมาดปราณາที่จะก้าวข้ามข้อจำกัด และแนวทางหนึ่งที่จะทำให้น้องบีก้าวข้ามข้อจำกัดได้ นั่นคือ เข้าสู่ระบบการศึกษา เพื่อพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตอิสระให้ได้ในที่สุดนั่นเอง ซึ่งหากผู้เขียนทำเช่นนั้นได้จริง คงเป็นการยืนยันและแสดงให้เห็นผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในด้านของการสร้างโอกาสทางการศึกษา: จากทฤษฎีในห้องเรียน สู่ภาคปฏิบัติในพื้นที่จริง ของผู้ลงพื้นที่ได้ด้วยนั่นเอง

บรรณานุกรณ์

ดุสิตา ทินมาลา. (2561). คุณลักษณะบัณฑิตครุการศึกษาพิเศษกับนโยบายการศึกษาไทย. วารสารราชพักษ์, 16(1), 1-14.

รัชนีกร ทองสุขดี. (2561). *Independent living*. [เอกสารประกอบการบรรยาย กระบวนวิชา 070727 Independent living for Individuals with Multiple Disabilities.]

ราชกิจจานุเบกษา. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. สืบคันเมื่อ 22 กันยายน 2561 จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/040/1.PDF>

ศิริพร ตันท์โอภาส. (2561, 8 มิถุนายน). โอกาสทางการศึกษาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็นและมีความพิการซ้อน. หัวหน้างานพัฒนาการเรียนการสอนพิการซ้อนของโรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

Bush, G. (2001). Bush touts 'No Child Left Behind' In January of 2001. สืบค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2561 จาก <https://edition.cnn.com/videos/politics/2011/09/23/vault-2001-bush-no-child-left-behind.cnn>.

Miles, B. and Riggio, M. (1999). **Remarkable Conversations**. Massachusetts: Perkins school for the Blind.

Perkins School for the Blind. (2017) **Perkins International**. สืบค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2561 จาก <http://www.perkins.org/international>